מיינע פערציק יאָר לעבן

— און —

:: צוואַנציק יאָר רבנות ::

פון הרב אשר זילבערשטיין

צווייטער קאפיטל

דער גלות וואָס האָט אונז אָפּגעריסן פון אונזער ערד און לאַנד, וואָס האָט אונז אוועקגענומען פון אונזער פעלד און גאָרטן, וואו מיר האָבן פאַרלאָרן אונזער אקער און גראָבאַיזן, אונזער קאָסע און שניידמעסער, — האָבן מיר אין אויך ביסלאַכווייז פאַרלאָרן אונזער שער און אייזן, אונזער אַל און האָמער, אונזער זעג און הובל. ווען מיר האָבן אנשטאָט אונזער קליינעם לאַנד אויפ'ן אַראַבישן האַלב־אינזל באַקומען א לאַנד וואָס שפּרייט זיך אויס איבער אַלע קאָנטינענטן — די גאַנצע וועלט — האָט זיך פאַר אונז געעפנט א מעגלאַכקייט און אויך א נויטווענדיקייט צו האַנדל איבער דער גרויסער וועלט.

עס איז דאָ קיין אונטערשייד ניט צי זיינען אונזערע פעאיקייטן צו מסחר איינגעבאָרענע ראַסן־איינגעשאַפטן, אָדער מיר האָבן דאָס טאַקע באַקומען אין גלות צוליב אונזער רעכטלאָזיקייט, באַדן־לאָזיקייט און שוין־לאָזיקייט. דער פאַקט איז אָבער, אז מיר זיינען האַנדלס־פעאיק, און וואָס פאַר א מיינונג די וועלט זאָל ניט האָבן וועגן אונז אַלס מענשן, צי זיינען מיר די בעסטע מענשן אויף דער וועלט צי ניין, זיי מוזן אָבער מודה זיין, אָדער עלי־כל־פּנים האָבן זיי זיי געמוזט אין יענער צייט מודה זיין, אז מיר זיינען די בעסטע סוחרים אין דער וועלט. און וואָס פאַר א מיינונג מענשן זאָלן ניט האָבן וועגן האַנדל, מוזן זיי אָבער מודה זיין, אז האַנדל פאָ־ערט פעאיקייט, געשיקטקייט וועלכעס מיר האָבן. און אויב יערעס פאָלק האָט זיך זיין טייל פעאיקע מענשן וואָס פאַרנעמען זיך מיט דעם דאָזיקן וויכטיקן צווייג פון לעבן — האַנדל, אין די גרענעצן פון זיין לאַנד, — מעג דאָס אידישע, בערך קליינע, פאָלק וואָס האָט אָבער דאָס גרעסטע לאַנד — די גאַנצע וועלט, זיך פאַרגינען צו זיין א פאָלק פון לויטער סוחרים.

זייענדיק, ווי האַנדל, דער פעאיקסטער טייל באַשעפטיקונג פון לעבן, געבן דיק אויך דעם סוחר מעגלאַכקייטן אויפצוקומען, גליקלאַך ווערן, האָבן די באַשעפ־טיקונגען וואָס שטיין נידעריקער פון האַנדל, וואָס פאָדערן ווייניקער פעאיקייטן און טראָגן ווייניקער הבטחות אויף דערפאָלג און גליק, אָנגעהויבן באַטראַכט צו ווערן ווי אזעלכע מיט וועלכע עס דאַרפן זיך פאַרנעמען בלויז דער געמיינער, אָפּגע־שטאַנענער טייל פון'ם פאָלק.

דאַן איז געווען עטלאַכע דורות, אז בעל־מלאכה'ס זאָלן אָנהויבן באַ־טראַכט ווערן ווי דער געמיינער, נידעריקער טייל פון אידן און זאָלן אָנהויבן פאַר־נעמען דעם הינטערשטן פּלאַץ אין דער געזעלשאַפט, אזוי אז קיין איידעלער מענש זאָל שוין ניט וועלן גיין צו מלאכה. און צו מלאכה זאָל נאָר גיין דער אָפּגעשטאַנע־נער, דער פּראָסטאַק, דער וואָס קאָן ניט געפינען, אָדער זוכט־ניט, קיין אנשטענ־דיק אָרט אין לעבן. און דאַן האָט זיך טאַקע מיט דער צייט אנטוויקלט די קאַסטע אידישע בעל־מלאכה'ס מיט זייער אָפּגעשטאַנענקייט, מיט זייער עס־האַרצות, מיט'ן שניידער־יוגנד, מיט'ן שוסטער־יוגנד. עס איז דערנאָנענען אזוי ווייט, אז א בעל־מלאכה איז געווארן א שאַנד, און ניט נאָר האָט קיין אנשטענדיקער מענש ניט געוואָלט, אונטער אַלע אומשטענדן, אָפּנעבן זיין קינד פאַר א בעל־מלאכה און ניט נאָר איז דאָס געווארן א שרעק ווערט פאַר א אינגל וואָס האָט ניט געוואָלט לערנען, "מ'וועט דיך אָפּגעבן פאַר שוסטער!" — נאָר דאָס איז געווארן כמעט א פסול אין א באַלעבאָ־טישער משפחה. איך ווייס פון א סך שידוכים וואָס זיינען ניט געווארן אָדער זיינען אויס־געווארן נאָר דערפאַר וואָס דער מחותן האָט געהאַט א פעטער א שניידער, און שרכנים האָבן שוין שכל געהאַט ביי וואָס פאַר שידוך מ'דאַרף אריינפאָרן צום ערשטן, אז ס'איז א גאָלדענע משפחה, "ריין פון בעל מלאכה'ס".

מיר האָט אַמאָל א גוי, א קוואַליפיצירטער בעל־מלאכה געפרעגט — אָבער ער האָט דאָס געמאַכט אויפ'ן גויאישן שטיינגער, פּשוט און אָן חכמות: "קענסטו מיר אפשר זאָגן, פאַרוואָס ביי אייך, אידן, וואָס מען טויג מער צו גאָרניט, מער נדן געמט מען אין מער כבוד האָט מען? אָבער ביי אונז האָט מען זיך באַאמט דערמיט דערמיט. איך געדייטן ווי מענשן פלעגן זיך באַרימען אז ביי זיי אין דער משפחה איז ניטאָ קיין איין בעל־מלאכה. עס האָט מעגלאַך געמאַכט דעם ביטערן אנעק־דאָט, וועלכער איז ווי אַלע אנעקדאָטן א האַלבער אמת. איינער האָט זיך באַרימט אז ביי אים אין דער משפחה איז חלילה ניטאָ קיין איין בעל־מלאכה, און ווען אי־מיצער האָט אים באַמערקט אז זיין פעטער יאָסלס זון אין דאָך א שניידער, האָט ער א מאַך געטאָן מיט טריאומף: וואָס מיר שניידער, ווען מיר שניידער, — מיין פע־טער יאָסלס זון האָט זיך שוין לאַנג גע'שמד'ט . . .

שטאַמענדיק פון דעם אויבנדערמאָנטן מאָטיוו, וואָלט אזא באַציאונג אויך געשאַפן געווארן צום מלמד, וועלכנס באַשעפטיקונג איז אויך אין א געוויסער מאָס פּראָדוקטיוו . . . און אָפּגעשטאַנען, אָבער דאָס פאָלק האָט ניט געגאָנט אויסצו־טראָגן זאָל שאַנד־אויסדייל אויפ'ן אידישע מלמד. וואָס לערנט תורה מיט זיינע קליי־נע קינדער און מ'האָט זיך באַנוגנט דערמיט וואָס מ'האָט אים געשטעמפּלט ווי דער בטלן פון דער אידישער געזעלשאַפט. אגב איז דאָך מלומדות פאַרט א "שכל'דיקע" זאַך. א מלמד קאָן דאָך טרעפן א גרויסער למדן אויך. — אָבער דעם ערגסטן אויסדייל האָט מען אויסגעטראָגן דעגן דעם וואָס פאַרדינט זיין לעבן מיט זיינע הענט, מיט די באַנאָגלטע פינגער און ניט מיט זיין מח, ווי עס פּאַסט זיך פאַר'ן קלוגן פאָלק . . .

אָבער אויסטראָגנדיק זיין אויסדייל, האָט דאָס פאָלק זיך ניט באַצייגט צו אַלע מלאכות גלייך. דאָס פאָלק האָט, ניט אָפיציעל, ניט אָפּגעבנדיק דעם מאָטיוו, קלאַסיפיצירט די בעל־מלאכה'ס און זיי אויסגעשטעלט אין ראַנגען לויט זייערע מלאכות, איינס נידעריקער פון'ם אנדערן. אזוי איז, למשל, א זייגערמאַכער און א וואַטן־מאַכער געווען צום שטאַנד פון א "באַלעבאָס" און א באַלעבאָס האָט זיך אפילו ניט אָפּגעשעמט א שידוך צו טאָן מיט אזעלכן. און אזוי איז, למשל, אַן שום אָנגעגעבענע מאָטיוון א מוליאר (פּלאַסטערער) געשטאַנען העכער פון א קירזש־נער; כאָטש דער קירזנשער האָט זיך געהאַט א ריינע מלאכה און דער מוליאר איז שטענדיק ארומגעגאַנגען א פאַרשפּריצטער, א פאַרליאַפּעטער, מיט א פּנים מיט וואַפּנע און מיט א קאַפּאָטע מיט לייַם, דאָך איז ער געשטאַנען העכער. זיין ראַנג איז געווען דער זעלבער ווי דעם סטאַליאַרס, דעם גלעזערס אָדער דעם בלעכערס.

אָבער דעם ערגסטן אורטייל האָט מען ארויסגעטראָגן דעם שניידער און דעם שוסטער. נראָד די צוויי ערלאַכע מלאכות, וועלכע זיינען אזוי נויטיק פאַר'ן מענש־לאַכן געברויך און וועלכע פלעגן טאָן זייער ארבעט ביי זיך אין שטוב אויפ'ן שניי־דער טיש און שוסטער ביינקל, אזוי הערלאַך, שטיל און באַשיידן, זיי האָבן דאָכט זיך מיט גאָרנישט ניט פאַרדינט ביים פאָלק אזא שרטיינגען אורטייל וועלכער האָט זיי אראָפּגעוואָרפן צום נודעריקסטן שטאַפּל פון דער געזעלשאַפט. צו סאַמע הינ־טערגרונט.

אָבער ווער קאָן וויסן די קאַפּריזן פון א פאָלק? ווער קאָן וויסן דעם ניט באַהייטנדיקן אורשפּרונג פון א זאַך, וועלכעס פאַרוואַנדלט און א שטאַרקן פאַקטאָר און ווערט א פאָלקס־אידעאָלאָגיע? ווער ווייסט? אפשר איז דאָס א פּועל־יוצא פון דעם צניעות'דיקן און פרישות'דיקן לעבן פון אונזערע פריעריקע דורות מיט זייער געשלעכטלאַכער אָפּגעזונדערטקייט. אפשר דערפאַר וואָס דער שניידער און דער שוסטער האָט נעמוזט אראָפּגעמען א מאָס ניט נאָר ביי מענער אַליין, און מע־לאַך אז דאָס איז געווען די אורזאַך צו דער באַציאונג פון אידן צום רופא און צום כליזמר, וועלכע זיינען געשטאַנען גלייך מיט, און אפשר נאָך נידעריקער פון'ם שניידער מיטן' שוסטער, ניט קוקנדיק דערויף וואָס זייערע פּראָפעסיעס זיינען באַ־שטאַנען פון צוויי הויכע פאַקולטעטן: רפואה און גנינה. אָבער דער רופא האָט געמוזט יערערן, אָן אונטערשייד פון געשלעכט, שטעלן "באַנקעס" און דער כליזמר האָט געמוזט יעדן פון די געשלעכטן שפּילן טענץ.

צו דאָס איז געווען די אורזאַך צי ניין, אָבער א פאָלק איז ווערט מען זאָל עס לערנען און שטודירן.

(פאַרזעצונג דינסטאָג)

די וואָך אין פעדעראַלן פּאַרלאַמענט

פון דעם נאַרט־ענדער פאַרטרעטער

א. א. היפּס

צוריקקומענדיק צו פאַרלאַמענטאַרישער ארבעט, נאָר אָן אָפּוועזנהייט פון א פּאָר וואָכן, געפינען מיר א גאַנצן פּאַק ברוות, וואָס האָבן זיך אָנגעזאַמלט פאַר דער צייט אין פילע אַנדערע פאַרפליכטונגען וואָס מוזן דערפילט ווערן. עס קומען אָן אַכ־טראַגעס און פאַדערונגען פון אַלע זייטן מען זאָל אַרויסהעלפן — און דאָס געמט אוועק צייט, און פאַדערט ארבעט און אויפמערקזאַמקייט.

די ערשטע טעג נאָך דער עפענונג פון דער איצטיקער סעסיע, זיינען דורכגעגאַנ־גען אָן קיינע באַזונדערע איבעראַשונגען. די פראַגע פון גט איז אויפגעשטאָמען — און ארויסגעוויזן די זעלבע מיינונגס פאַרשיידנהייט וואָס פריער.

אָט קומט אָבער דער פּרעמיער מעקענזי־קינג מיט א דערקלערונג, אז דער בוד־זשעט וועט פאַרגעבראַכט ווערן, — און יעדער איינער איז שוין צייגעריק צו וויסן, וואָס ער וועט אנטהאַלטן. סיי די ליבעראַ־לען, סיי די קאָנסערוואַטיוון דערוואַרטן, יעדעס יאָר, מיט א געוויסער פאַרזיכערונג, דעם בודזשעט, צו געפינען וואָס פאַר א נייע פאַרשלאָג אָדער ענדערונגען דער פינאַנציעלע פּאָליטיק שאַפט דער קאַמיף מאָטיוו אין דער צייט פון וואָלן, — כאָטש אין תוך גענומען, איז דאָ גאָר א קליינער אונטערשייד צווישן אין בודזשעט אין אַ צווייטן. אָבער דער אינטערעס אין דעם הייזיאַריקן בודזשעט איז געגעבען אין דער דערוואַרטעט וויכטיקע ענדערונגען — אַז דערפאַר, וואָס דאָס איז דער ערשטער בודזשעט וואָס דער נייער פינאַנץ מיניס־טער, האָנ. טשאַרלס דאַנינג, טראָגט אריין.

די וואָס האָבן דערוואַרטעט וויכטיקע ענדערונגען אינ'ם בודזשעט זיינען געווייס ניט אנטוישט. עס זיינען פאַראַן אזוי־פיל ענדערונגען, אז בלויז א "פילאַדעלפיא לאַיער" וואָלט עס קאָנען אויספּלאַנטערן. ווען איך שרייב די דאָזיקע שורות, האָב איך נאָך ניט געהאַט די צייט אין מענלאַכ־קייט אויסשטודירן אים און באַגרייפן דעם אַלגעמיינעם כאַראַקטער פון דעם בודזשעט און זיין באַדייטונג. עס דויערט אויס, אָבער אז אויף געוויסע סחורות איז דער טאַריף געהעכערט געווארן און אויף אַנדערע, באַ־זונדערס אזעלכע וואָס קומען פון ענגלאַנד, זיינען די צאָל שטייערן פאַרקלענערט געווארן.

און ווי אויפגערעגט זיינען געווען די מיטגלידער פון ביידע פּאַרטייען, ווען דער בודזשעט איז פאַרגעבראַכט געווארן! די ליבעראַלן האָבן אומאויפהערלאַך אַפּלאָ־דירט און מיט באַגייסטערונג באַגריסט דעם בודזשעט. די קאָנסערוואַטיוון האָבן זיך ניט געלאָזט איבערשטיינען, און זיי האָ־בען נאָך העכער אַפּלאָדירט. די ליבעראַלן זיינען געווען באַגייסטערט, דערפאַר וואָס זיי האָבן באַטראַכט דעם בודזשעט ווי א כיטרע שטיקל ארבעט — און דאָס איז ער טאַקע — און ווערט באַטראַכט ווי א ווירקזאַמער וואַל־מיטל.

די קאָנסערוואַטיוון האָבן אַפּלאָדירט דערפאַר, וואָס זיי געפינען אין דעם בוד־זשעט אַן אנערקענונג פון די סאַמע פּרינ־ציפּן פאַר וועלכע זיי האָבן געקעמפט פאַר די לעצטע צען יאָר.

און אָט האָבן מיר דעם אינטערעסאַנטן פאַל פון א רעגירונג וואָס רעכנט זיך פאַר אונטערשטיצער פון א נידעריקן טאַריף, אריינברענגענדיק א בודזשעט, וועלכער ווערט אונטערשטיצט פון די קאָנסערוואַ־טיוון. דערפאַר וואָס ער אנטהאַלטן פּונקטן וואָס באַשיצן די וויכטיקערע אינדוסטריי־עס פון קאַנאַדע. דאָס צייגט ווידעראַמאָל אז איינגעלאַך איז דאָ א קליינער אונטער־שייד, ווען עס קומט צו דער צאָל שטייערן פראַגע צווישן די צוויי גרעסערע פּאַר־טייען.

זיצנדיק אויף מיין פּלאַץ אין פאַרלאַ־מענט און זיך צוהערנדיק צו די דערקלע־רונגען פון דעם מיניסטער, וועגן די פאַר־שלאָגן וועלכע בטרעפן מיליאָנען דאָלאַר, דורך דער פאַרקלענערונג אָדער פאַרהעכע־רונג פון געוויסע שטייערן, האָט מיר דער גאַנצער אנשטעל ניט געריכט. אין האָב ניט געקאָנט דערוואַרטען, איך האָב ניט געוועזן קיין אורזאַך פאַר אַט יענער באַגייסטערונג וואָס האָט ארומגענומען די מיטגלידער פון דער אַנדערער פּאַרטייען. איך שטעל זיך פאַר א בודזשעט אויף גאַנץ אַנדערע פּרינציפּן, ניט געבויט אויף גרע־סערע אָדער קלענערע ענדערונגען דאָ אָן דאָרט אין דעם טאַריף. איך האָב אין דער צייט געטראַכט וועגן א נאַנץ איינפאַכער אָבער זייער וויכטיקער פראַגע: ווי אזוי וועלן אַט די דאָזיקע ענדערונגען אַנרירן די גרויסע פאָלקס־מאַסן, די לוין ארבע־טער פון לאַנד — און ס'האָט מיר ניט גע־נומען לאַנג צו קומען צום באַשלוס אז, די גאַנצע באַגייסטערונג און אויפרעגונג האָט ווייניק וואָס צו טאָן מיט אונז — די אַר־בעטער פון קאַנאַדע.

א גוטער ביישפּיל איז די לאַנג פון די ארבעטער אין דער שטאָל אינדוסטריע פון קאַנאַדע. מענשן ארבעטן דאָרט אזוי לאַנג ווי 11, 12 און 13 שעה א טאָג און פאַר גאַנץ קליינע ווייַדזשעס. ס'איז ניט נויטיק פאַר מיר צו דערמאָנען, אז קליינע ווייַ־דזשעס און לאַנגע שטונדן גייען אימער האַנט אין האַנט. און די דאָזיקע שטאָל ארבעטער קומען אָפט דאָ, אין אָטאַוואַ, און בעטן מען זאָל זיי האָלפן דורך פאַר־נרעסערן דעם טאַריף אויף שטאָל מאַטע־ריאַלן. זיי וועגן זיך אויך צו אונז, די אַר־בעטער פאַרשטייער, אָבער מיר קאָנען זיי ניט העלפן, ווייל מיר זיינען אַר־בערייניגט, אז העכערע טאַריפן האָבן ווייַ־ניק וואָס צו טאָן מיט זייער שיקואַל. אָבער ס'איז זייער שווער זיי צו איבער־צייגן, אז ס'איז קיין דירעקטע פאַרבינ־דונג צווישן טאַריף און ארבעטס־מעגלאַכ־קייטן.

אין דער קורצער צייט, וואָס דער פּי־רער פון דער אָפּאָזיציע האָט גערעדט וועגן דעם בודזשעט, האָט ער ארויסגערופן די רעגירונג צו אַן אנטשייידונג: צי האָט זי איצט דעם מוט צו פאַররופן די עלעקשאָנס? ער האָט באַשלאָדיקט די רעגירונג, אז זי האָט גע'ענד'עט ביי די קאָנסערוואַטיוון זייער בייַדע וואָס די איבעריקע קונדער זיינען גע־וואָרן פרייַלאַכער, אויפגעלייַנטער און געפּלאַפּלט, אַלץ מער האָט יעדער פאַנ־טאַזירט, וואָס עס וועט באַלד זיין, דער פון זיין פאַפּאַ, וואָס וועט קומען אים נעמען מיט דער קאַר, דער פון זיין מוטער, וואָס וועט אים ברייַנגען א "ראַ־קינג האָרס" — אין הייראַם געוואָרן אַלץ טרויעריקער און פאַרזאָרגטער.

ער האָט ניט געוואוסט פון פרייַלן סמיטינס אראָנדזשמענטס, און ער האָט געעיטערט צו גיין צוריק צו דער סאַלווי־שאָן ארמע היים, וועלכע ער האָט געד־האַט טמי טאָלע פיבערן פון זיין נשמה.

פאַרשייַדענע געדאַנקען האָבן זיך גע־רויעט אין זיין מוח, ער האָט געוואָלט געפינען א וועג אַז ער זאָל זיך ניט דאַר־פען אומקערן צום ניחנוס פון וועלכן עס האָט אים געשוידערט וועגן ער האָט נאָר געטראַכט פון דעם.

אַנטלויפן. אין אים איינגעפאַלן א געדאַנק, יאָ, פּשוט אוועקלויפן. ער קאָן די פרוי וועלכע קומט אָפּנעמען די קינ־דער פון האַספּיטאַל. ער וועט זיך אויס־דרייען פון אירע הענט ערנעץ אינמיטן וועג און אַנטלויפן ווייט, ווייט. אפשר אין אַ אַנדער שטאָט, אַן אזוי ארום פּטור ווערן פון דער היים.

האָט גע'ענד'עט ביי די קאָנסערוואַטיוון זייער פּלאַטפאָרם. אויב אזוי זע איך ניט וואו איז דער אונטערשייד צווישן ביידע פּאַרטייען. עס ווייזט אָבער אויס, אז די עלעקשאָנס וועלן פאַרקומען נאָך היינטיקן זומער.

פערטע דערציילונג

(שלום)

די געוואַנטע אוואַנטיורע צו אַנטלויפן פון האַספּיטאַל, אום צו שפּילן ביין באַל האָט היירעם'ן געקאָסט א היבש ביסל אומזיסטע ווייטאָג און אַן איבעריקע פּאָר וואָכן אין האַספּיטאַל, עס האָט אים אָבער אויף געבראַכט ניט ווייניק פּאָפּולאַריטעט.

אין די אויגן פון אַלע נוירסעס איז ער דערהויבן געווארן צו א העלד און יעדע האָט אים געבראַכט מתנות און פריינטשאַפט.

ער איז מער ניט געווען דער עלנטער און איינזאַמער אינגל וועלכער האָט גע־ביינקט און געלעבט נאָך א מענשלאַך וואָרט, נאָך א פריינטלאַכן בליק און צערטלאַכן גלעט.

גלייך מיט אַלע אנדערע קינדער פון זיין "וואָרד" האָט ער געהאַט באַזונדער וועלכע פלעגן קומען צו אים, זיך אינטע־רעסירט מיט אים, זיך אויסגעפרעגט אויף זיין לעבן, זיין היים, און עלטערן.

צווישן די אַלע נייע פריינט וואָס ער האָט באַקומען איז געווען איינע א פריי־לין סמיטין, וועלכע האָט געעגלט אין די צייטונגען פון זיין אונאַנטיורע און זי האָט זיך פאַראינטערעסירט מיט אים.

אירע באַזוכן זיינען געווארן אַלץ אָפט־טער און לייַנגער, פאַר שטונדען פלעגן זי בלייבן ביי זיין בעט, אָנד צוגעהערט צו זיין קינדערשן פּלאַפּל, צו זיינע אנעק־דאָטן און מעשה'לאַך. אָפט אים אַליין דערציילן פאַרשייַדענע צויבער מעשה'לאַך וועלכע היירעם האָט אזוי שטאַרק גע־ליבט.

פון זיינע דערציילונגען האָט זי אַרויס־געלערנט אז ער ציטערט אויף פון דעם געדאַנק צו אומקערן זיך צוריק אין דער סאַלווישאָן ארמעע היים. און זי האָט אַראַנזשירט אז די לאַקאַלע קינדער אונ־טערשטיצונג פאַראין זאָל אים אַרונטער־נעמען אונטער זייער שוץ און דאַך.

מיט יערן טאָג האָט זי זיך צוגעבונדן אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער צום קינד וועלכער איז איר געווארן זייער נאָענט און טייער, און געווען אז עס זאָל אים אין האַספּיטאַל קיין זאַך ניט פעלן.

ענדלאַך איז געקומען די צייט ווען היירעם האָט באַדאַרפט פאַרלאָזן דעם האַספּיטאַל.

נאָך אינדערפרי האָט אים דער דאָק־טער באַזוכט און, אויסגעהערט, און דער־קלערט אז ער וועט היינט אויסגעשריי־בען ווערן.

דער אידעאַל פון יערן חולה איז א האַספּיטאַל איז: וואָס גיכער אויסגע־לייזט ווערן פון דער האַספּיטאַל אטמאָס־פערע מיט דעם ספּעציפישן האַספּיטאַל ריח, האַספּיטאַל רוטין, דיעטע און רפו־אות. ביי די קראַנקע קינדער איז דער דאָזיקער פאַרלאַנג פילע מאָל שטאַרקער ווי ביי גרויסע.

יעדער קינד איז א האַספּיטאַל וויל שטענדיק וויסן ווי לאַנג דאַרף ער נאָך זיין דאָרט און צייטלן די טעג, שונדערן און די מינוטן ווען ער וועט שוין קאָנען גיין אהיים.

היירעם האָט ניט ווייניקער פון אנדע־רעקינדער געהאַט אויף דעם טאָג און שטונדע ווען ער וועט געזונט ווערן און קאָנען אַרויס פון האַספּיטאַל, נאָר ווען דער דאָקטער האָט אים געזאָגט אז ער קאָן שוין היינט אהיים גיין איז אים איינגעפאַלן דאָס האַרץ.

דאָס וואָרט "היים" האָט אין אים דערוועקט זיין שטענדיקע בייגקשאַפט נאָך זיין היים, זיין איינעניער היים, וועל־כער ער האָט קיינמאָל ניט פאַרגעסן, איצט האָט דאָס וואָרט אָפּגעקלונגען אין זיין האַרצן מיט א שאַרפן ווייטאָג. ער האָט גענומען פאַרגלייכן די אַלע איבע־ריקע קינדער פונם וואָרט מיט זיך, יע־דער פון זיי האָט א היים, עלטערן, שוועס־טערלאַך, ברידערלאַך, פריינט, קאַזינס, נאָר ער האָט קיינעס ניט. פאַר אים זיי־נען אין א אַנדער שטאָט, אַן אזוי ארום פּטור ווערן פון דער היים.

א מאַמענטאַלע פאַרלייַכטערונג איז גע־קומען אויף זיין געמיט אזוי ווי ער האָט געפאַסט דעם באַשלוס צו אַנטלויי־פען. אַמווייניקסטן ווייסט ער איצט וואָס צו טאָן. אָבער וואָס לייַנגער ער האָט גע־טראַכט וועגן דעם, אַלץ שווערער איז אים געווארן אויפ'ן האַרצן.

"וואָס וועט זיין אז מען וועט אים כאַפּן? און וואָס וועט ער טאָן ביינאַכט, וואו וועט ער שלאָפן?

אויף זיין קינדערשן שטיינער האָט ער געזוכט א ענטפער צו די דאָזיקע פראַגן. ער וועט אַנטלויפן גיך. אזוי, אז קיינער וועט אים ניט קאָנען כאַפּן. ער וועט גע־פינען ערגעץ א ליידיקן "באַרן" און דאָרט שלאָפן. ער האָט געהערט, אַנדערע קינ־דער טוען דאָס וועגן זיי אַנטלויפן פון דער היים. אָבער וואו וועט ער נעמען עסן? אויף דער פראַגע האָט לאַנג, לאַנג, גע־אַרבעט זיין קליין מוח'ל, און וואָס לייַנ־גער ער האָט געאַרבעט, אַלץ ערגער איז אים געווארן אויפ'ן האַרצן. ער האָט באַין אופן ניט געקאָנט געפינען קיין אויסוועג פון דער לאַנג און איז געבליבן פאַרזונ־קען דעם קאָפּ אין ביידע הענט אַנגעד־שפּאַרט אויף די קני.

די אריינקומענדיקע נוירס האָט אי־ר בערגעשלאָגן זיינע טיפע מחשבות. "פון וואָס טראַכטסטו מיר דאָס אזוי שווער מאַכ־טער דעריינסאָן?" — האָט זי אים האַלב שפּאַטיש און האַלב ערנסט געפרעגט.

"זע נאָר וואָס איך האָב דאָ געבראַכט דיר דיר" — האָט זי אים א היבשן פּאַק געוויזן און אָנגעפאַנגען טאַקע באַלד פון דאָרט אַרויסבאַקומען איין אַרטיקל נאָכ'ן צווייטן. א נייעס אָנצוג, א שיינע העמד, אונטערוועש, זאָקן, א נייע היטל, א שאַכ־טעל טשאָקאָלאַד און א גרויסן אילוסטריר־טען בילדער בוך.

היירעם האָט ברייט פאַנאַנדערגעעפנט זיינע אויגן: עס קאָן דאָך ניט זיין אַז דאָס אַלעס איז פאַר מיר" — האָט ער אין גרויס פאַרוואונדערונג געפרעגט.

"פאַר דיר, געוועזן פאַר דיר טייער אינ־געל, טרעף פון וועמען"?

היירעם'ס אויגן און זיין גאַנצער פּנים האָט אויף א מינוט אויפגעלויכטן, זיין פּנים האָט אויפגעשיינט אין א גליקלאַכן שמייכל, ער האָט זיך איינגעקוקט אין דער נוירס, זי האָט אזוי געשיינט, פריי־לאַך און גליקלאַך, קאָן דאָס זיין אַז זי ברייַנגט אים דעם סוד פון זיין ביינקע־ניש: "איז עס . . . איז עס . . . פון מיין מאַ—מאַ . . . ! האָט ער אויסגע־בראָכן אין א געוויין. האַלב שטאַמלענ־דיק. אַן אין פּנים באַיז מאַמענטאַל פאַר־גליווערט געוואָרן ווען ער האָט דערזעען די פאַרענדערונג אין דער נוירסעס גע־זיכט.

"ס'איז ניט פון מאַמאַ?" — האָט ער מיט א צעבראָכן הארץ געפרעגט און צו־ריק אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ און באַגראָבן אים אין זיינע הענט, און זיך ביטער פאַ־נאַנדערגעוויינט.

"זאָרגסעליק האָט אים די נוירס גע־נומען אויף די הענט און אים אוועקגע־טראָגן אין באַד צימער, פּרובירנדיק צו טרייסטן אים די גאַנצע צייט.

זי האָט אים ארומגעוואַשן, אויסגעבאָ־דען און אויסגעקאַמט און איבערגעטאָן, אין אַלעס ניי, דערנדיק די גאַנצע צייט פון פריילן סמיטין וועלכע האָט אים אזוי ליב: "דאָס האָט זי דיר אַלעס געבאַרכט, וועסט זעען וואָס זי וועט נאָך טאָן פאַר דיר".

דער אָפּגענאַרטער געפיל וועלכער האָט אויפגעבליצט אין אים מיט'ן גערעאַנק אז זיין מוטער איז געקומען האָט אָפּגע־סמ'ט זיין שטימונג און איז געבליבן לי־גען און שווערער בלייַ אויף זיין נשמה, און האָט אים פאַרשטערט די פרייד פון זיין פריידייט נאָך וועלכער ער האָט אזוי לאַנג געהאַפט און געביינקט.

אין א האַלבער שטונדע אַרום האָט זיך היירעם דעניסאָן שוין געפונען אין א נייער היים, דאָס מאָל די היים פון דער קינדער אונטערשטיצונג געוועלשאַפט.

מיס סמיטין האָט אים אַליין גע־באַכט אהין און איז פאַרבליבן מיט אים דאָרט פאַר א פּאָר שטונדע.

דאָ האָט ער געפונען מערסטנטייל אינג לאָך פון זיין איינענעם עלטער, דאָס עסן איז דאָ געווען ניט שלעכט און דער רעד־זשים האָט זיך ווייניקער געפילט ווי אין דער סאָלווישאָן ארמעע.

מיס סמיטין פלעגט אָפט קומען אים באַזוכן און אים ארויסנעמען אויף לאַנגע שפּאַצירן.

אויף איינעם פון אזעלכע שפּאַצירן האָט עטוואָס פּאַסירט וואָס האָט געהאַט אַן אנטשיידנדע ווירקונג אויף זיין גאַנ־צען לעבן.

ארומגייענדיק מיט איר זיינען זיי פאַרגאַנגען אין א גאַס וואָס איז געווען מער באַלעבט ווי אַלע אַנדערע. אויפ'ן קאָרנער פון גאַס איז געשטאַנען א גרויס, שיינערנע געביידע. פיי־לע מענשן זיינען דאָרט געשטאַנען און גערעדט. פון די פענסטער האָבן זיך גע־זען צעגדליקע ברענענדיקע ליכט. א גע־זאַנג פון פילע שטימען האָט זיך גע־טראָגן פון אינווייניק.

"וואָס איז דאָרטן"? — האָט ער גע־פרעגט זיין באַגלייטער און איז געבליבן שטיין אויף. איין אָרט א פאַרענדערטער, און האָט ניט געקאָנט אָפּרייסן זיינע אויי־גען פון די מענער און פון דער מיסטע־ריעזער געביידע.

"איך בין זיכער אז איך וויים ניט, לאָז מיך זען . . . א, יאָ, עס איז דאָך די אידישע סינאַגאָגע, און די דאָזיקע מענשן זיינען אידן, א, יאָ, איך האָב געלעזן, עס איז הייַנט ביי זיי ניי־יאָר".

"ניי־יאָר"! — האָט ער פלוצלונג אויסגעשריען און איז געבליבן שטיין. מיס סמיטין האָט זיך דערשראָקן פאַר זיין אויסגעשריי און זי האָט ניט געוואוסט וואָס צו טאָן אָדער וואָס צו זאָגן.

"לאָמיר אריינגיין" — האָט־ער זי געבעטן. "איך וויל אריינגיין". — "וואָס פאַלט דיר איין, די נאַריש אינגל, וואָס וועסטו טאָן דאָרט? — האָט זי אים גענומען אָפּשלאָגן פון דעם געדאַנק, און אים כמעט ווי מיט גוואַלד אויעגעפירט מיר אָדער מיט דיר, געריינק אז איך בין א איד און דו א אידיש קינד.

אויף מאָרגן, ווען מיס סמיטין איז געקומען ווי געוויינלאַך, האָט זי געטראָ־פען היירעם'ען זייער בלייך און פאַר־זאָרגט. "וואָס האָט געטראָפן?" — האָט זי אים געפרעגט. היירעם האָט איר אויעגגעפירט אין ווינקל פון הויף וואו עס זיינען געשטאַנען ביינק און זיי האָבן זיך ביידע אויעגעזעצט און היירעם האָט איר אַלץ געזאָגט: "מיס סמיטין, דו האָסט פיינט אז מען זאָגט ליגן?

"געוויס".

"וועל, איך דיינק אז דו דאַרפסט מיך ניט ליב האָבן".

"וואָרום?"

"ווייל איך בין א ליגנער".

"ניט ווען דו זאָגסט אַליין אויף זיך".

"א, איך בין א ליגנער" — האָט ער עקשנות'דיק פאַרטגעוועצט. דו דיינקסט אז איך בין א קריסטלאַך אינגל און דערפאַר האָסטו מיך ליב און איך בין עס ניט. איך בין א אידיש אינגל. מיין טאַ־טע איז געווען א איד, און איך וויל אויך זיין א איד. דו טאָרסט מיך ניט ליב האָ־בען. מיין מאַמע האָט פּאַפּאַ'ן קיינמאָל ניט ליב געהאַט דערפאַר וואָס ער איז געווען א איד.

פאַר א לאַנגער צייט האָט מיס סמיטין געמוזט רייַדן, ארגומענטירן מיט אים און דער פאַקט וואָס ער איז א איד בייט קיין זאַך ניט איבער, אויסער דעם וואָס

(שלום אויף זייט 3)

פון דער סעריע: "קינדער צרות"

פון א. אסאָווסקי

"קאַפּיטאַן קיד"

די תלמוד תורה וואָלן זיינען דורכגע־פירט געווארן געזעצלאַך

א וויכטיקע דערקלערונג וועגן דעם ענין פון **ה. י. ווילדער**

דער באַשלוס פון די תלמוד־תורה דירעקטאָרן צו פּסל'ן די לעצטע וואָלן, מיט ארויסרופן איבעראַשונג און אנטוישונג ביי יענע עלעמענטן וועלכע אינטערעסירן זיך נאָך מיט דעם שיקזאַל פון דעם דאָזיקן אנשטאַלט.

ווי איך פאַרשטיי, באַגרינדן די דירעקטאָרן זייער באַשלוס אויף דעם וואָס די וואָלן זיינען ניט ריכטיק דורכגעפירט געווארן. דאָס הייסט, ניט אין אָנקלאַנג מיט דער קאָנסטיטוציע. און אזוי ווי איך בין געווען דער פאַרזיצער פון דער פאַר־זאַמלונג, אין דער צייט ווי די וואָלן זיינען דורכגעפירט געווארן, מיינט עס, אז איך בין פאַראַנטוואָרטלאַך פאַר דער אומגעזעצלאַכקייט פון די וואָלן — און אָט ווארום איך וויל דאָ דערווייַזן ווער עס זיינען די אמת'ע פאַרברעכער אויב א פאַר־ברעכן איז באַגאַנגען געווארן.

אין וואָס באַשטייט די אומגעזעצלאַכקייט?

אין דעם — זאָגן די דירעקטאָרן — וואָס די וואָלן זיינען דורכגעפירט גע־ווארן לויט א באַשלוס פון דער אַלגעמיינער פאַרזאַמלונג צו איבערבייטן, ד. ה. צו "אָמענדירן" די קאָנסט